

Ha ezt a házat egyetlen szóval lennék kénytelen elintézni, akkor azt mondanám, hogy sekélyes. Sajnos nincs egyedül ezzel a kortárs magyar építészet palettáján. Még azok között a házak között sem, melyeket ma itthon kritikai lelkesedés fogad. Ma az építészet legfontosabb alakító tényezői között azonos súllyal szerepelnek a forma, a tektonika, valamint az architektúra konceptuális mibenlétét firtató kutatások. Ebből itthon különösen erős hangsúlyt kap az anyagok megjelenésével, kapcsolataival való foglalatosság, miközben az egész hazai építészetre jellemző valamiféle formafóbia és konceptuális restség. Egy lábon álló építészeti modell ez, mely formai szűkszavúságával együtt is bizony felszínes. A Richter Gedeon új épülete szerencsésen kötelezi el magát bizonyos formai kérdések mellett, eközben azonban éppúgy hátat fordít a tektonikai vizsgálódásoknak, mint a tervezői szándékokat mederben tartó konceptuális, Bán Ferencel szólva: gondolati építészetnek. E ház formai programja a viszonylag hamar átlátható ellenpontok feszültségére épít. Egy lábon álló építészeti idea ez is, mely ad hoc csomópontképzésbe – illetve felszínességbe fordul. No de túlzottan előre szaladtam.

Richter Gedeon 1901-ben nyitotta meg első, a mai napig működő Sas patikáját az Üllői út és a Márton utca sarkán. Mindössze hat év elteltével Kőbányán, a Gyömrői út mögött vásárolt új telket, ahol folyamatos bővüléssel a II. világháború végére már nemzetközi jelentőségű üzemet épített ki. A cég történetét olyan, mondhatni kultikus gyógyszerek kísérik, mint a Kalmopyrin és a Cavinton. A rendszerváltás kori megingás után új struktúrával a cég ismét a nemzetközi mezőny része lett. Egyszerre kultúra és tradíció, sőt a dicső ipar egy olyan emléke, amely szerencsésen köti össze a jelent

Ellenpontok

A Richter Gedeon kutató-
és irodaépülete, Kőbánya

1. A nyaktagban lévő íves formálása szoborlépcső lebeg a térben. Az íveket utólagos gipszkarton simítás finomította

2. Egyelőre rendezetlen hátsó udvar. Az oszlopos átmeneti terek értelmetlenül koppannak, mivel hányzik a szárnyakat az első emletem összekötő hid. (A szerkezetet le sem alapozták)

a félmúlttal és a boldog békeidőkkkel. A vitathatatlan gyógyászati sikerek ellenére a cég PR-tevékenységének azonban nem képezte részét az épített környezet alakítása. Noha egy komolyabb berendezés megvásárlása előtt sok munkatárs

több alkalommal is külföldre utazik, hogy a lehető legalapossabban készítsen elő egy-egy fejlesztést, ez a nemzetközi tekintés már nem érezte hatását az épített környezeten. A Richter csak fennállásának 100. évfordulóját kihasználva kezdett olyan fejlesztésekbe, melyek már a cég arculatát is érintik. A centenáriumba való készülődés jegyében 2000-ben bízták meg Zoboki Gábort az úgynevezett RGK épületek homlokzatrekonstrukciójával. Ennek sikere hozta meg Zobokiék számára 2003-ban a felkérést az arculati tervek elkészítésére.

Az új arculat összefügg azzal a jól előkészített területi fejlesztéssel is, melynek során a Richter megvásárolta a vele szomszédos magnezitgyár területét. Az itt lévő épületek felszámolásával, valamint a környezetvédelmi kármentesítéssel a Richter voltaképpen olyan zöldmezős beruházásba kezdhetett, melynek eredményeként a Gyömrői úti területe a duplájára, huszonhat hektárra nőtt. Noha a cég a hatóanyaggyártást folyamatosan a dorogi üzemi területére telepíti át, mégiscsak szükség van erre a

területre. A Richtert jelenleg ugyanis kettévágja a Gyömrői út – pontosabban: átnötte magát a Gyömrői úton. A közművek kényszerű csatlakozását az a hid szimbolizálja, ami köldöksinórként köti össze az út két oldalán fekvő üzemeket. És ez egyáltalán nincs jól. Kőbányán ugyanis a Gyömrői út jelenti azt az egyik határvonalat, ami az ipar- és a lakófunkció között kialakult. Csak hogy ezt a viszonylag tiszta területfelhasználási tipológiát rúgja fel az a történelmi adottság, ahogy a Richter régi üze-
mei beékelődnek a családi házas övezetbe.

A gyártelepek növekedésére, belső dinamikájára jellemző valamiféle öntörvényű, ad hoc építés, aminek eredményeként szinte gombamód bujnak ki a földből a kisebb-nagyobb tömegek. Olyasfajta burjánzás ez, melynek során az épített környezet fokozatosan és kontroll nélkül gyűri maga alá a zöldfelületeket. Egy kis heftőlés itt, egy előtető ott, és a többi. Tartályok, kigyóként vonagló közművezetékek jellemzik ezt a tájat, *ami ugyan technológiailag logikus, mégiscsak autonóm és sok esetben pazarló építés ered-*

ménye. Ráadásul egy ekkora szervezeti egységben nem mindig tudja a jobb kéz, hogy mit csinál a bal, így amikor szabad fejlesztési területként már számolni lehetett a magnezitgyár területével is, a történelem, úgy tűnt, megismétli önmagát. Egyik pillanatról a másikra jelentek meg papíron az új tömegek – vitathatatlanul szükséges funkciók, anélkül, hogy ezek bármilyen urbanisztikai kontroll alá rendeződtek volna. Ezeket a kereteket teremtettk meg az első lépésként Zoboki Gáborék, amikor a magnezitgyár területre a Gyömrői úttal párhuzamos, sávós beépítést javasoltak. Az első sáv a kutatás-adminisztratív létesítmények sávja, amit az üzemi, majd azt követően a logisztikai funkciók követnek. Ez az új épület ennek az első sávnak az első beru-
házása.

A Zobokiék által lefektetett urbanisztikai program a területfelhasználáson túl néhány építészeti irányelvet is meghatározott. Ezek legfontosabbika az volt, hogy az irodai sávban lévő épületek összefüggő rendszerben, egymáshoz nyaktagokkal kapcsolódó I illetve L alakú épületegyüttesekből jöjjenek létre. Ez ennek a háznak is meghatározza a tömegét, így az irodablokk itt nyaktaggal kapcsolódik a kutatólaboratóriumok L alakú szárnyához. Ez a ház így három egységből áll. A kubusos irodatömegből, az L alakú laborépületből, valamint az összekötő nyaktagból. A hátrafelé cour d'honneurös elrendezést egy negyedik elem, az NMR tornyok egészítik ki, melyek terepépítészeti alakulatként az udvar öblében jelennek meg. Az NMR tornyokban lévő, rendkívül erős mágneses térrel rendelkező berendezésekben anyagszerkezeti kutatások, vizsgálatok folynak. Egy ilyen építése igazi bravúr, a gépkocsi-közlekedéstől távol, a mágneses teret befolyásoló fémszerkezetektől mentesen kellett megépíteni. Ezenfelül kifejezetten izgalmas, ahogy ez a terepszoborként megjelenő három torony a maga szögletes

plaszticitásával az épületszárnyak karteziánus világát ellenpontozza.

Ez az ellenpontos szerkesztés egyébként az, ami a ház építészét leginkább motiválja. E karteziánus világ kizökkenő ellenpontjaként jelennek meg a laborszárny monitorablakai éppúgy, mint az aulába szerkesztett szabad formálású lépcső is. E lépcsőnek azután újabb ellenpontja a már említett NMR toronyhármass. Bennük egy szögletes és egy lágy szobor tekint kissé féloldalasán egymásra az aula függönyfalán keresztül. Utóbbi, vagyis az aulába helyezett lágy lépcső vitathatatlanul a ház esztétikai középpontja, erejét, hatását csak fokozza, hogy kialakításához Zoboki történelmi példák után nyúl. Ez a lépcsőszobor ugyanis nem a földszintről, hanem az első emeletről indul. Ezzel teljesen és tökéletesen átláthatóvá teszi a több mint huszonkét méter magas, részben támaszkodó, részben függesztett üvegfalak transzparenciáját. Olyan üres, a lépcső okán mégis elemmentaris tér jön itt létre, mely – a MŰPA köztes tereivel ellentétben – mégsem unalmas. Azaz, hogy az első szintre vezető lépcső nem a nyaktagba, hanem az irodablokk tömegébe ízesített, furcsa, lebegő érzete támad e lépcsőszobornak, ami tényleg telitalálat. A ház valóban legnagyobb formai attrakciójaként önmagában is plasztikus, a tervezőjére jellemző lágy hullámok szerint komponált. Ezt a légyságot hangsúlyozzák az olasz lépcsős kar kimozdulásai, valamint a felületnek a möbius-szalag ihlette, élék nélküli átfordulása is. Igen jól szervezett a belső közlekedés is annak érdekében, hogy ez a szobor éljen. Noha a kutatólabornak megvan a maga függőleges közlekedési csomópontja, a főlift mégis az irodablokkhoz csatolt épp annak érdekében, hogy a kutatók kénytelenek legyenek a hidrendszer használni, amikor a munkahelyükhöz tartanak. Az alapvetően cellás elrendezésű ház derékszögű

világa – ha nem is a végletekig – kiválóan ellenpontozott.

A szobor szerkesztése – és itt utalnék vissza a történeti példákra – a piano nobile, a kiemelt első szintet hangsúlyozná. Míg ez az aulában tetten érhető, és egy vizuális plasztikai célt szolgál, addig az irodablokk két emelet magas lábazatánál már kissé vérszegény, a monitorablakkal motivált laborszárnynál már nyoma sincs,

alkotói mentalitásában kerecsendő. Zoboki formálási attitűdje – ezen a házon legalábbis – határozott különbséget tesz a „funkció” és a „mobil elemek” között. Pontosabban: a technológiát és a működést érintő kérdésekben határozott racionalitással fordul a programhoz, ám annál nagyobb vehemenciával veti rá magát a formálható, „mobil” elemekre. A lépcső, a laborépület homlokzatának fel-

hogy lehetséges-e egy kötött technológiába, egy faltól falig irodafunkcióba bármiféle felettés struktúrát belelátni. Ahogy sikerült azt megtalálni a Skanska, vagy az Alkotás Point irodaházak telepítésénél, itt is lehetett volna keresgélni. Ráadásul az építészet és a gyógyszergyártás úgy az ipari technológia szintjén, mint a végtermék, vagyis a pirula esztétikai elemzésével is termékeny kapcsolatokra hívja fel a figyelmet. Az ipar alaphangon a high-tech, egy hófehér tabletta pedig a minimalizmus formaitartalmi kettősségének illusztrációja. Gondoljunk csak bele. Az építészeti minimalizmus, illetve a megvalósítására tett mérhetetlen anyagi erőfeszítések szubsztanciája egy gyógyszer, ahol a tökéletesre csiszolt forma tömöríti anyagok százait. Lekerekített, a tökéletesség igényével komponált hófehér valami, ami látszólagos egyszerűsége ellenére is nagyon drága. Akár Silvestrini, Pawson vagy a svájci minimalizmus. Ez a ziccer, vagyis egy ilyen irányú intellektuális kutakodás azonban kimarad. És ennek megvan a maga következménye. Ha ezt a házat ugyanis egyetlen szóval lennék kénytelen elintézni, akkor azt mondanám, hogy sekélyes. De erről már volt szó.

Az épület stílaritását, vagyis a programról leválasztható elemeket az ízlés – Zoboki Gábor személyes, vitathatatlan és palérozott ízlése – formálja. Ilyen, a technológiáról leváló elemként is tekinthető az elmaradt hid is. Csakhogy – mint díszek a karácsonyfán – a hid már oly mértékben kezdett önálló formai életet, hogy azt a konzervatív – és felette erős etikai aspektusokat képviselő – cég lehúzta. Ha a grafikus elemek nem valamiféle egyértelmű koncept szerint kapcsolódnak a programhoz; ha a grafika és a program együttesen nem képvisel valami felettés struktúrát, nincs valamiféle egyértelmű és fáklyaként világító szerkesztési szabály, akkor a grafikus elemek szimplán lehullanak a programról. Merthogy nem

Beruházó, építtető:
Richter Gedeon Nyrt.

Építész: Zoboki Gábor, Oláh Éva,
Tóth Zoltán (Zoboki-Demeter
és Társaik Építésziroda Kft.
és Zé Design Építésziroda Kft.)

Építész tervezők: Lasztóczy Péter,
Dobos Botond, Szatmári Gábor,
Simon Móni, Dobos András

Tartószerkezetek:
Puskás Balázs (Terraplan'97 Kft.)

Nmr-labor tartószerkezetek:
Szabó András
(System Steel Tervező Kft.)

Épületgépészet:
Zöhl András (Iparterv Zrt.)

Épületvillamosság: Szakál István
(Iparterv-Elektro Kft.)

Labortechnológia: Herbert Katalin
(Chemitechnik-Pharma Mérnöki
Iroda Kft.)

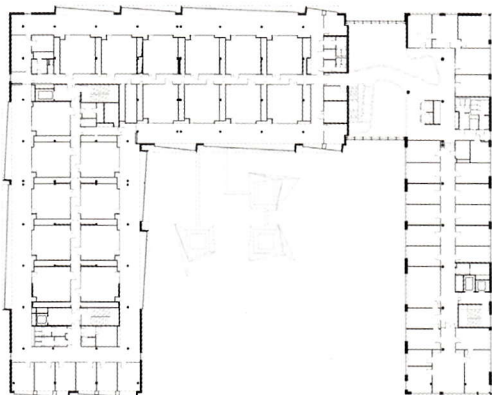
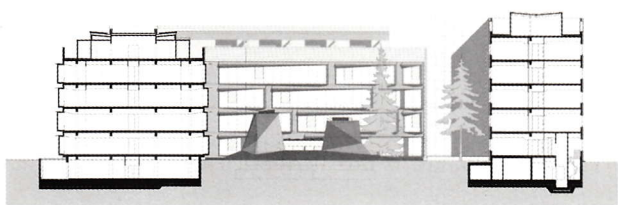
Környezetrendezés: Lendvai Gábor,
Szalkay Andrien (Főkert Tervezési
Stúdió Kft.)

Generáltervező: Zoboki-Demeter
és Társaik Építésziroda Kft.

Fotó: Bujnovszky Tamás

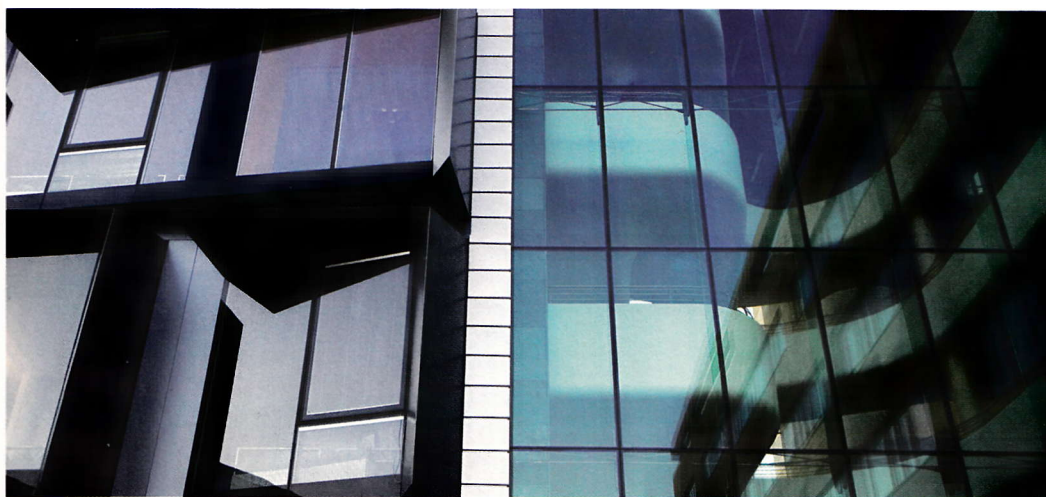
konceptuálisak, hanem személyesek. A személyesség okán kelnek önálló életre, kezdik túldominálni a házat. Az egyedi, a személyes, ráadásul a végtelenségig tervezhető. Egy kicsit feljebb, egy kicsit lejjebb, kicsit jobbra, nem, inkább balra... Zoboki Gábor újság-, és tv-interjúkban is hangsúlyozta, hogy elve az utolsó pillanatig történő tervezés. Az egyéni ízlést, formálási ösztönt szabályzó belső algoritmusok hiányában – hát lássuk be – nem is tehet mást. A Richterhez közel álló forrásaink szerint ez történt a hiddal. Ennek funkcionális realizását a tervek mindvégig aláhúzták, azonban a formai változékonysága, az utolsó pillanatig történő tervezése már azt az érzetet keltette, hogy a ház kezd a hídrol szólni. Ezért azt lehúzták.

A híd lehúzásának ugyanakkor komolyabb következményei lettek. Hátról ugyanis mindkét szárnyon maradt egy-egy prosztílosz, ami súlyosan felborítja azt, amit építészettörténeti szemantikának nevezhetünk. Mindkét véghomlokzat provizórikussá vált azzal, hogy erre az archetipikus terekre a szárnyak méltatlan középfolyosó nyílnak, a laborok esetében ráadásul aszimmetrikusan.

a hátsó homlokzaton pedig – sajnos – önmaga paródiává válik. A Zobokiék által tervezett beépítési terven kiemelt szerepet kapott az irodai zóna épületrészeit a belső oldalon összekötő I. emeleti, üvegezett közlekedőhid, amely kapcsolódási pontokat biztosított volna az egyes épületrészekben elhelyezkedő funkciókhoz. Ezért került korábban az irodaépület I. emeletére az előadóterem, az étterem, amelyek idővel sajnos szintén kikerültek a tervezési programból. A híd, noha az engedélyes terveken még szerepelt, tehát elmaradt. Ennek oka részben Zoboki Gábor

mozdulása, valamint az NMR tornyok szilánkos komponálása ezen a házon két viselkedésről tanúskodik. Ez egyik legyen funkcionális, a másik pedig grafikai. Az iroda-, és a laborfunkciók karteziánus racionalitását olyan grafikai mentalitás kíséri, ami a tornyok szilánkos és a lépcső lágy formálására gondolva önmagán belül is az ellenpontokat keresi. Nem lenne ezzel baj, ha a grafikai készség és a program által elvárt racionalitás valami felettés struktúrába, konceptbe, narratív, vagy egyéb metaforikus történetbe rendeződne. Ez viszont elmarad. Nagy kérdés, persze,

Ez az oszlopos előcsarnok – ismétlem, az építészet történelmi szemantikája szerint – egy hangsúlyos, többszörös szimbólummal és kommunikatív képességgel felruházott elem lenne. Leginkább a kint és a benn, az átmeneteknek, a szürke térhelyzeteknek, és leginkább a bejáratnak egy igen fontos szimbóluma, miközben itt nem több mint hitehagyott grund. Miközben a bejárat homlokzaton a monitorablakok vibrálása, illetve a belső

Minden ház, így ez is nemcsak építészenek, hanem használójának is tükröt tart. Éppúgy jellemzi Zoboki Gábornak a formai-grafikai fogások irányába mutatott lendületét, mint ahogy némiképp a Richter cégekultúrájába is bepillantást enged. Egy internetes portál már felhívta a figyelmet arra, hogy a kutatólaboratóriumok architektúrája, a belül feltáruuló átláthatóság nyitott, demokratikus attitűdöt jellemez. Szembeötlő ugyanakkor az, ahogy az irodista

céget jellemez az, ahogy ennek a háznak a funkciói szerveződnek. A munkavégzésre koncentráló program ez, ami nélkülöz egy kisebb éttermet, de ami fontosabb lenne: a kutatási eredményeket bemutató előadótermet is. Mindegy, van még 13 hektár, szabad terület, a vonat még nem ment el.

Az irodista blokk rigorózus kiosztása az, ami az egész épület legkellemesebb meglepetését tartogatja. Noha valóban egy középfolyosós rendszer merevségével komponáltattak az irodablokkok, a falak ugyanakkor üvegből vannak. A színes üvegek tükröződései, az irodák

tér extavaganciája közepette némiképp rejtve marad a bejárat. Helyes és jó döntésnek tartom azt, hogy annak érdekében, hogy a nyaktag a maga transzparenciájában tűnjék fel, Zoboki a bejáratot is az iroda-tömbbe helyezi, csakhogy ennek kialakítása, vagyis a monitorablakok körítését ismétlő fém L penge ebben a vonatkozásban erőtlén. Az pedig, hogy hátul megjelenik egy-egy kifejezetten a bejáratok hangsúlyozására szolgáló elem, már kifejezetten zavaró. A kritikai passzusoknál tartva: úgy vélem, arra is szükség lett volna, hogy az aula magassága markánsabban váljon el az irodaszárnytól, mert a két elem így indokolatlanul összekent.

szárny szembemegy azokkal a tendenciákkal, ami a korszerű irodák terveit jellemzi. Az alaprajznak a hetvenes évek végét idéző, középfolyosós, célás elrendezése ma leginkább anakronisztikus. Egy alapvetően zárt, hierarchikusan felépülő, osztályokra és alosztályokra tagolt adminisztrációt leplez le, melynek a gyógyszergyártás specifikumait tekintve bizonyára megvan a maga oka. Mint ahogy ebben bizonyára az is szerepet játszik, hogy akárhonnan is nézzük, ma a Richter az egyik megmaradt nagyvállalatok egyike, melynek gyökerei, szervezeti felépítése a történelmi és a szocialista félmlútra is visszanyúlik. Egy tradicionális és puritán

átlátszó víztiszta felülete barátságos, és a gyógyszergyártáshoz ipari technológiájában is felérő high-tech ízt kölcsönöznek a belsőnek. Zökkenőmentes ugyanakkor a laborszárny. Ennek jellegzetessége, hogy a középre úsztatott laborok terét úgyszintén üvegből alakították ki. Pufferként veszi körbe a laborokat a kutatáshoz szükséges számítás és elméleti munka egyterű irodája. Ennek a külső

1. Hátsó udvar. A sötétben jól látszik az NMR tornyok földből kigyűrődő tömege. A megoldás egyszerre idézi a Sportaréna szilánkjait, valamint a Kosztolányi Dezső téri hajtogatott levegőtisztaság-mérőt.

A monitorablakok plasztikája innen érvényesül a legjobban

2. Metszet

3. Emeleti alaprajz

4. A megkapó részletek jóval a hazai átlagiroda-architektúra fölé pozicionálják a házat

5. Architektonikus-plasztikus térélmény a Möbiusz szalag ürügyén: híddal, rámpával kalandossá tett fölépcső

6. A képen látszik, hogy az első emeletre az irodablokk tömbjébe húzott külön karról lehet feljutni. Eme finom trükk okán válik lebegő szoborrá a lépcső.

puffertérnek a falát motiválják a monitorablakok, melyek jól jelzik a szándékot, hogy a befelé szükségszerűen merev rendszer kifelé oldódjon némiképp. Maguk a monitorok – Breuer Marcelltól és különösen a Whitney Múzeumtól átvett lelemény – zavartalanul egyensúlyoznak a relief és a sorminta határán. Látványosan tükröződő felületei mozgalmassá teszik a laborszárnyat, más kérdés, hogy a véletlenszerűen kiosztott monitorok igazándiból skurcban élnek. Ezért feszessé az oldalhomlokzatot teszik.

Végül óhatatlanul adódik a párhuzam, hogy vajon lesz-e valaha olyan építészeti súlya a fejlesztés előtt álló Richter-telepnek, mint a Graphisoft Parknak? Ehhez azért sok minden adott. Van egy tőkeerős cég, ami a jövőben biztos fog építeni, sőt fejlesztéseit – elvileg – külön főépítészt koordinálja. Az igazgatótanácsban helyet foglal Bojár Gábor, a Graphisoft alapítója. Zoboki Gábor lassan, de biztosan olyan építész-fenoméné válik, akit médiaszereplése és a személyét övező közfigyelem egyre biztosabb döntési helyzetbe hoz. Ez a ház pedig – a kritikai passzusaimmal együtt – prima szándéknyilatkozat. Azonban nem kellene ezen a szinten megállni. Nagyon nem kellene a hazai viszonyok fotogén látványrelativizmusába beleragadni.